

Toimetaja Urmas Kiil, tel 45 30 206, urmas.kiil@omasaar.ee

Ants Piibu noorusaeg ja Kuressaare-periood

Suurmeeste elu ja tegevus on tagasivaates õpetlik ekskurs järeltulevatele põlvadele. Alati võib juurelda väljapaistvate inimeste tehtud otsuste üle, sest nende tagajärjed on meile teada. Pealegi selgub väljapaistvate isikute biograafia kaudu nende noorpõlve olude mõju täisea tegevusele. Eesti väljapaistev poliitik ja õigus-teadlane Ants Piip (1884–1942), kes sündis 125 aastat tagasi Viljandimaal, elas ja töötas oma noorpõlves seitse aastat Kuressaares, kus ta kujunes ka tulinõu- ja merendustegelaseks.

Bruno Pao
brunopao@hotmail.ee

Tema elu sellest perioodist tõuseb mõtlemapaneva tähelepanekuna esile see, et Ants Piip, valituna 1909. aasta algul Kuressaare Eesti Seltsi esimeheks, jättis sellelt kohalt 1912. aastal lahkudes saarlastele ühe ajamäärangu: Piibu aeg. Ta oli selle ajajärgu meretagusele saarele toonud sihikindla ja tüdimatu noore töömehena.

Kooliõpetaja ameti kõrval kohalikus merekoolis andis ta ühiskondliku tegelasena sinise Eesti Seltsi tegevusele kindla suuna. Ants Piip kujunes siin uute mõtete ja ettevõtmiste algatajaks ja ühtlasi ka tehtud otsuste täitjaks. Väikeses maakonnalinnas tõusis ta esile juhtiva jõuna mereasjanduslikes organisatsioonides, toimetas esimest Eesti merekalendrit, aitas jalule uue huvipakkuva süga ajalehe Hääli.

Samal ajal aga valmistus ise gümnaasiumi küpsuseksamiseks, sooritas selle eksternina hiilgavalt ja astus Peterburi ülikooli, käies seal vahetevahel loenguid kuulamas ja eksameid andmas. Kõigele sellele mõeldes peab imestama tema rikkalikke vaimuandeid ja erakordset tööviimet.

Millest küll säärane tung?

Küsimusele vastust otsides leiame äkki Ants Piibu mitmes lühelululoos osutamata jäänud fakti. Me leiame Viljandimaal Tuhalaane õigeusu koguduse meetrikast tema sünni kohta 1884. aastal venekeelse sissekande: sünniaeg 16. veebruar, ristitud 11. märts (vkj).

Lapse nimeks pandi Anatoli (Hans) ning sünnikoha ja vanemate reale on kirjutatud: Tuhalaane mõisa Anikatsi küla talutüdruk Anna Jefimi tütar Piip, õigeusklik, sünnitas (lapsel) ebaseaduslikult (njezakonno rodila).

Kõik usurangust kinnitavad kirjed kirililtsas, mis osutab ajastule, kus riigiusk ja -keel olid asunud Balti kubermangude otsustavale pealetungile. Selles üsus ja keeles ning tõekspidamise meeles pidi järjekordne ilmavalgust näinud kodanik kümbelma.

See oli talle antud aeg, mille hilisemad muutused nõudsid järjest uusi ümberkümblusi. Aga lapsepõlves korjatud raudvara jääb. Tal pidi kuskil sisemuses peituvast alateadvusest torkima jääma vallaslapse, tolle aja mõistes alavääristav okas.

Tõsi. Hiljem esineb vallaslapsena sündinu eluloos ka isanimi **Jaak Piigert**. Märgitud põllumehena, varemalt ka mõisamoonakana. Tuhalaane mõisa Anikatsi külas Karu talus elasid vanaperemees **Dionissi Piip**, kes suri 1890. aasta jaanuaril 79-aastaselt, ja Piigertid. Tava-

line Mulgimaa segapere, kes oli harjunud sellega, et mõnes külas sünnib ikka aeg-ajalt vallaslapsi ja Tuhalaane preester kannab uue ilmakodaniku nime raamatusse. Ema kohta aga märkusega „njezakonno rodila“.

Soov pürgida „asiste“ inimeste hulka

Pikaajaliste elukogemuste põhjal arvan, et vallaslapsena sündinule tungivad koos emapiimaga alateadvusse teatud väärsust kahandavad impulsid. Antud juhul näeme ilmselt terve-na sündinud poeglast kasvades tegevuses, milles on selgelt tunda seisuslikku väljarabelemist seaduslikult märgistatud asiste inimeste hulka.

Valituna 1909. aasta algul Kuressaare Eesti Seltsi esimeheks, jättis Ants Piip sellelt kohalt 1912. aastal lahkudes saarlastele ühe ajamäärangu: Piibu aeg.

Nendeks joonteks on näiteks kirklik tung hariduse järele, meeletu õppimine ka töö kõrvalt ja isegi kas või hilisemad turgid soetada kinnisvarara. Alati otsitakse tuge ja tunnistust millestki või kellestki. Viimises lootuses kas või **Jossif Stalin**it, kelle kingitud pilti Piip surmaorus traatja taga taskus kannab.

Teiseks silmatorkavaks omaduseks on poisi loomulik andekus ja otsuste tegemisel valikute kaalumine ning julgus teha samme, mis lahknud tavadest. See tuleb vitaalsusest, mis pulbitseb mehes oma looduslikule kutsele vastates. Ja kantakse enamasti edasi järgnevasse põlve.

Erakordne elujõud

See vitaalsus avaneb juba koolipõlves. Ants Piip on ise hiljem „Eesti biograafilise leksikoni“ toimetajale kinnitanud, et ta õppis kohalikes algkoolides ja läks edasi õppima Kuramaale Kuldiga õpetajate seminari. Seminar valmistis ette rahvakooli õpetajaid, seal õpiti vähem vanu keeli, polnud teoloogilist rangust ega askeetlikku elukorraldust. Tulevane kooliõpetaja leib tundus Ants Piibu jaoks areneva majandusega ja teadmisi väärtustavas ühiskonnas toitvamana kui vaimuliku elukutse.

Kuldiga elav rahvusvaheline läbikäimine ja tavaõiguslikud suhted ning tegus keskkond äratasid seminaristist noormehe ilmselt mõtteid ja plaane tulevase elutee valikul.

Ants Piip alustas koolmeistrina Marienburgis ehk Alukenes 1903. aasta sügisel. Riist 200 kilomeetri kaugusel ajaloo-

liselt tuntud väikelinnas, mis oli aga kodupaigale lähemal. Tööd leidis ta kohaliku õigeusu kiriku kihelkonnakoolis, täites ühtaegu ka köstri kohuseid.

Kogudusel oli liikmeid ligikaudu 1700. Nähtavasti kujunes Ants Piibil soov sooritada eksternina gümnaasiumi küpsuseksamid ja jätkata võimalust mõõda õppimist ülikoolis just selles ödusas väikelinnas.

Saabumine Kuressaarde

Selle kavatsuse elluviimiseks saabus ta 1905. aasta kevadel Marienburgist Arensburgi, kus elas ligi neli tuhat inimest, kellest veerand kõneles saksa keeles. Kohalikus venestatud gümnaasiumis valitsesid meretagustes oludes aga vabameelsemad võimalused väljast tulnud haridustaseme nõudlejatele eksamite sooritamiseks.

Eialgu tegi Piip gümnaasiumis matemaatikaeksami koduõpetaja staatuse saamiseks. Lähemalt ringi vaadates hakkas talle mereäärne Kuressaare meeldima ja sama aasta sügisest asus ta kooliõpetajaks sinise Nikolai koguduse kihelkonnakoolis, saades lisaks ka matemaatikakateedri Kuressaare merekooli ettevalmistusklassides.

Viimane, justkui kõrvaline leivateenimise asi sai kujuneda noormehele saatuslikuks. Meremehed ja merendus löid talle uue keskkonna, mis vajas sügavamalt mõtestamist. Kaks-kümmend viis aastat hiljem sai professor Ants Piip valmis „Kaubandusõiguse“ käsikirja, kus oli sees ka mereõigus, kõigi rahvusvaheliste terminite seletusega heas eesti keeles.

Töö kohalikus merekoolis

Kuressaare merekooli juures peame peatuma pikemalt. Aastatel 1906–1912 töötas Ants Piip selles koolis üldainete ja merekaubanduse põhikohaga õpetajana. Merekooli eripärane õppetöö kestus 20. oktoobrist kuni 20. märtsini võimaldas nii kooli juhatajal sõita navigatsioonihoojal kaptenina merd kui ka õpetajatel tegeleda oma muude huvialadega.

Ants Piip kasutas pikka koolivaheaega edasiõppimiseks, rahvahariduse edendamiseks, kohaliku ajalehe Hääli asutamiseks (1907) ja sisuliseks suunamiseks. Lisaks veel muude ühiskondlike ettevõtmiste eestvedamiseks ja taganttõukamiseks.

Rahvuslikud mereklassid ehk kolmeaastased merekoolid olid läti rahvalalgustaja **Krisjanis Waldemars**i initsiatiivil tekkinud paljudes laevandusega tegelevates rannakülades ja väikelinnades. Sääraste koolide õiguslik seisund sätestati 1867. a merekoolide seadusega. Kuressaare merekool asutati alles 1891. Venestamise ajal muutusid need koolid aga keskvalitsusele pinnuks silmas. Tekkis vajadus end lokaalselt õigustanud õppeasutused tsentraliseerimise käigus ümber korraldada.

LÕPETAJAD: Kuressaare merekooli kiprite (laevajuhi kuni 100-brt laevadel) kursuse lõpetamine 1910. aastal. Teises reas istuvad kooli õpetajad ja eksamikomisjoni liikmed. Keskel kooli juhataja Johan Prinz, vasakult esimene õpetaja Ants Piip. Tagareas seisab vasakult teine Juhan Pau.

SAAREMAA MUUSEUM

1902. ja 1903. a reorganiseeriti Eestis tubliit tegutsenud mereklassid, mis valmistisid vastava praktikaga meremehi ette ka purjelaevakapteni kutseks, madalama astme 2- ja 3-klassilisteks merekoolideks, mis andsid varasemaga võrreldes piiratuid õigusi. Pealegi tuli kutseksamid sooritada kubermangu pealinnas Riias.

Ants Piip oma tumeda habemega näeb tolaaegsetel fotodel välja suurepärase. Kooli juures korraldati ka kuni 100 brt suurusega laevadele ühetalvisid kursusi. Ühel lõpupildil 1910. aastal seisab ka siinkirjutaja isa tagareas. Ants Piip aga koos kooli juhataja **Johan Prinzi** ja teiste õpetajatega esireas.

Süvenes meremeeste probleemidesse

Tolleaegsetest Ants Piibu õpilastest on ehk kõige tuntum polaarikapten **Karl Jögi** (1884–1957) ja ka üks Viljandimaalt pärit **Juhan Piigert** püüdis vaadeldaval ajal Kuressaare merekoolis laevajuhi ameti poole.

Merendustegelastega liitudes hakkas südamaal sündinud Ants Piip laevanduse olukorda ja meremeeste probleeme mõistma sügavamalt kui mereäärnikud ise.

Võimekas poeg mõistis õigeks ka oma ema, kes oli ta sada kaksikümne viis aastat tagasi tolaaegse kiriku silmis seadust rikkudes sünnitanud.

Ta hakkas merehariduse, laevaehituse ja laevade kindlustamise probleemidest kirjutama ajalehes Hääli ning jõudis suure üldistava ülevaatega ja statistiliste tabelitega varustada ka ülevenemaalise ajakirja *Sudohodstvo* lehekülgedele.

Tema tähelepanu peamine teravik oli suunatud laevaehituse materjalide kõrgetele hindadele, laenutingimuste jäikusele, mereabi riiklikule korraldamisele ja merehariduse bürokraatlikule korraldusele. Samas kiitis ta meie läänesaare merendustegelaste väsimatut tööd, indu ja visadust laevanduse arendamisel. Ta aitas koos koolijuhataja, liivlasest kapten Prinzi ja leida kuulsatele Saaremaa laevaehitajatele tööd Kuramaa randades, kus

saarlased ehtasid üle kahekümne kaugsõidupurjeka.

Eesti Seltsile oma maja

Kõige selle kõrval alustas Piip Kuressaare rahvahariduslike õhtuste kursuste korraldamist.

Ta ise õpetas matemaatikat ja vene keelt. Inimestel oligi suur huvi võõrkeelte ja loodusteaduslike teadmiste vastu. Kursuste juurde soetati vastav raamatukogu, mis hiljem sai aluseks Kuressaare Eesti Seltsi raamatukogule.

Nende kursuste ning laulu- ja karskusseltsi ühendamise tekkis suurem ja tugevam Kuressaare Eesti Selts, mille esimeheks Piip 1909. aasta jaanuaris valiti. Eestvedaja on hiljem kirjutanud, et Vabahariduse Seltsi asutamisega ja kümnete uute inimeste kaasamisega sunniti kõiki seltsesse ühinema ja vabamaks muutunud oludes tekkis linnas vajadus uusi huvitegevuse võimalusi luua.

Sellest tõusust algas seltsile oma maja muretsemine, mille Ants Piip viis läbi koos oma lähedaste mõttekaaslastega. Ta suutis kaasata ka rikkamaid laevaomanikke ja usaldusmehi, et aadlipesast kahekordne kivimaja eesti asja ajamiseks ära osta. Tartu hoiupangast saadi ka laenu ja nõutud summa 12 000 rubla pandi lauale, enne kui mõisnikud

ise asjast arugi said. Tänapäeval asub selles Eesti Seltsi majas Kuressaare Linnateater. On isegi avaldatud arvamust, et teatri jalutusruumis võiks sobival kohal seista Ants Piibu pronksist rinnakuju.

Kuressaare tutvusringkond

Ants Piibule said lähedasteks sõpradeks ja abilisteks mitte õpetajad merekoolist, vaid noored ja edumeelsed linna haritlased nagu advokaat **Karl Palk**, apteeker **Aleksander Allik**, raamatukaupmees **Tehve Liiv**, pangaametnik **Aleksander Lemet**, muusikaõpetaja **Karl Linna**mägi, majaomanik **Jüri Varvas** ja linnavalitsuse ametnik **Oskar Kunstmann**, kes oli tema

lähim abiline Eesti Seltsi asjaajamisel.

Gümnaasiumiharidusega Oskar Kunstmanni (1869–1919) ema oli pärit Vilsandi saarelt, 1703. aastal laevaõnnetuse tagajärjel saarele elama asunud hollandi kapteni **Johan Dolli** järglasi. Oskar oli ka silmapaistev purjesportlane ja eesti joont avaj mees sakslikus Kuressaare jahtklubis.

Peab imestama, kuidas suutis sisutihedasse tegevusse haaratud noor koolmeister 1908. aastal sooritada gümnaasiumi küpsuseksami headele ja väga headele hinnetele, astuda järgmisel aastal Peterburi ülikooli ning käia kaugel mere tagant koolitööst vabal ajal loenguid kuulamas ja eksameid sooritamast.

Ühel suvel proovis Ants Piip ka reeder **Jaak Teäre** parklaal Sagona meremehe elu. Laeva kapten **Peeter Lember** (1872–1909, suri laevas Lõuna-Ameerika ranniku lähedal) oli Piibu lähim kaastöötaja Eesti esimese „Merekalendri“ väljaandmisel (viiest aastaraamatust on kolm – 1910, 1911, 1913 – talle ka Saaremaa muuseumi arhiiv-raamatukogus).

Selle kalendri navigatsiooniliste ja merepraktika artiklite kõrval leiti ruumi ka eesti-keelse mereterminoloogia loomisele kutsumiseks. Need kalendrid ilmusid kuni Piibu lahkumiseni Kuressaarest. Asjalikk nõuandeid jagas nende almanahhide lehekülgedel ka hilisem admiral **Johan Pitka**.

Lahkumine Saaremaalt

Kuna Ants Piibil seisis ees Peterburi ülikooli õigusteaduskonna lõpetamine, siis lahkus ta Saaremaalt 1912. aastal, jättes siia seitsme aasta jooksul astunud sügavad jäljed. Ega tema hoog ka Peterburis raugenud. Teadmiste täiendamine Berliini ülikoolis, magistratöö rahvusvahelise õiguse alal ja selle kaitsmine 1916. aastal.

Ühtlasi veel peamise tegevuse kõrvalt õpetajana tegutsimine ühes era-ametikoolis. Ta julges ja jaksas võtta oma õlule võimatuna näiva koorma. Aga välja vedas ta ennast Eesti suurmeeste hulka, keda pole veel unustatud. Võimekas poeg mõistis õigeks ka oma ema, kes oli ta sada kaksikümne viis aastat tagasi tolaaegse kiriku silmis seadust rikkudes sünnitanud.